

ODKLONSKOST/DEVIANTNOST: je vsako ravnanje, ki krši družbene norme in tako odstopa od pričakovanj in zahtev neke družbe/družbene skupine → takšno vedenje povzroča neodobranje-sankcije
ravnanje je odklonsko v odnosu na norme določene družbe/družbene skupine, v določenem času

Opredelitev in Vrste odklonskega vedenja:

☐ **KRŠENJE NEFORMALNIH DRUŽBENIH NORM:**

- ⇒ (neobičajen zunanji videz, način oblačenja, neprimerno obnašanje, pijančevanje, homoseksualnost, samomorilnost - **imamo sami vpliv**, revščina, brezdomstvo, brezposelnost - **ni odvisno od nas**) - **1. družba nas sprejme, 2. družba nas izloči**
- ⇒ **STIGMATIZACIJA:** odziv družbenega okolja na drugačnost/različnost, odziv na okoliščine na katere ljudje nimajo vpliva (☐ **brezdomstvo, revščina, nezaposlenost**)

Goffman: vse človeške razlike je potencialno mogoče stigmatizirati

- v določenih družbenih, ekonomskih, političnih razmerah so nekatere značilnosti nezaželene (spol, rasa, videz, spolna usmerjenost, izobrazba, starost, bogastvo, družinski izvor, veroizpoved, etična pripadnost) ☐ ljudje stigmatizirani - manj vredni, otežen dostop do družbenih dobrin (izobrazba, delavno mesto, politično odločanje)
- nekateri so stigmatizirani, ker so enkrat kršili norme, drugi pa ker imajo majhno ekonom. & polit. vrednost (saj posamezniki z večjo močjo določajo ali je drugačnost sprejemljiva)
- POSLIDICA stigmatizacije: **socialna distanca/družbena razdalja** ☐ neform.

☐ **KRIMINALITETA:**

negat. sankcija

☐ Kriminalna ravnanja: dejanja, opredeljena kot kazniva, vnaprej predpisana sankcija

☐ Sankcije so del kazenskega prava

☐ Kazensko pravo: pisana, formalna pravila, prepovedujejo ravnanja, predpisujejo sankcije

☐ Kazenskopravne norme: urejajo človeške dejavnosti v družbi (družinske, spolne, ekonom. polit. dejav.)

☐ Kriminaliteta: dejanja: umor, kraja, vlom, posilstvo, nasilje, zloraba, prostitucija, nasilje v prometu, prodajanje drog

☐ Kriminalci: storilci - so posamezniki, ali organizirane skupine

☐ Kazniva dejanja: po veljavnem zakonu so vsa ta dejanja določena kot kazniva

☐ **IZJEMNA DEJANJA:**

⇒ na splošno so izjemna dejanja pričakovana - pozitivno sankcionirana, TODA v določenih družbenih skupinah je izjemnost pretirana

⇒ izjemno: posameznik še bolj dosledno spoštuje družbene norme, kot je potrebno

⇒ (dijak, ki vestno izpolnjuje šolske obveznosti ☐ označen kot nenormalen, piflar...) - toda je ta dijak, ki edini ni odklonski, gledano s širšega stališča (piflar ne gre kolektivca špricat - za razder odklonski, šolska pravila edini ni odklonski)

⇒ odklonsko tudi tista dejanja, ki "prehitevajo čas"

Družbenokulturna pogojenost Dojemanja in Opredeljevanja odklonskosti:

- ⇒ **PLURALIZEM VREDNOT:** meja med konformnim in odklonskim ni jasna (v določenih okoliščinah in družbeni skupini neko ravnanje zaželeno, v drugih okoliščinah pa nezaželeno - odklonsko-skinhead)

⇒ dejanja so v različnih družbenih skupinah, času lahko odklonska ali pa konformna □ DEJAVNIKI od katerih so dejanja odvisna: **KJE** (Nizozemska marihuana) **KDAJ?**: (homoseksualnost-antika) **KDO?** (vplivni starši mladostnika), **KONKRETNE OKOLIŠČINA:** (alkohola za RD, ali v službi)

⇒ NASILJE: v različnih krajih in časih ni obravnavano enako

Sociološke teorije odklonskosti:

Funkcionalizem:

- proučevanje družbenih dejavnikov, ki motivirajo posameznike za kršitev družbenih norm
- stopnja kriminala&odklonskosti znotraj dr.skupin
- funkcionalna plat odklonskosti

Konfliktna teorija & Marksizem, Simbolični interakcionizem:

- nosilci/mehanizmi družbenega nadzora
- Simbol.interak: zakaj,kako so označeni posamezniki kot odklonski, kako to vpliva na njihovo ravnanje
- Konf.teo&radikalna kriminologija: zakaj je določeno ravnanje odklonsko, kdo ga označi kot odklonskega, v čigavem interesu so zakoni

UNIVERZALNOST in FUNKCIONALNOST ZLOČINA:

Durkheim:

- družbena solidarnost je nuja-temelji na kolektivni zavesti(prepričanja, ideje, vrednote, norme, čustva), ki so skupne vsem pripadnikom družbe
- kolektivno zavest posamezniki ponotranijo skozi procese socializacije in tako postane del individualne zavesti
- kolektivna zavest deluje na posameznike različno, saj se že rodijo različni, živijo v različnih družbenih prostorih, nanje delujejo različni vplivi, ...torej različno spoštujejo norme
- zločin je normalen vidik družbenega življenja:
 - določena količina odklonskosti je pozitivna in funkcionalna
 - kazni za odklonskost poskrbijo, da je odklonskosti le toliko kot je za družbo koristna
 - odklonskost in sankcije utrjujeta kolektivno zavest□s tem pa družbena solidarnost (med zaželenim in nedovoljenim je jasna meja)
 - kaznovanje utrjuje konformnost večine: večina zavrača kršilce odklonskosti in se tako sama izogne odklonskosti

FUNKCIJA ODKLONSKOSTI in KAZNI: ljudi odvrne od odklonskosti

- odklonskost pa je funkcionalna tudi, ker **povzroča družbene spremembe:**
- **koncept anomija:**
 - stanje, ko družbene norme niso več upoštevanje, niso obvezujoče
 - nastopi, ko kolektivna zavest preveč oslabi
 - hitre družbene spremembe- slabljenje prejšnjih norm □individualizem, sebičnost, egoizem- ogrožena je družbena integracija in solidarnost = večja stopnja kriminalnosti

▪ **STRUKTURNA NAPETOST in ANOMIJA KOT VZROK ODKLONSKOSTI:**

Robert Merton:

- za obstoj družbe je nujno potrebno soglasje glede temeljnih vrednot (Durkheim: moč kolektivne zavesti)
- elementi družbene in kulturne strukture:
 - družbeno/kulturno opredeljeni cilji/vrednote, ki so skupni vsem
 - normativni okvir/sistem družbenih norm, ki opredeljuje, uravnava, nadzira sprejemljive, dopustne načine doseganja ciljev

STRUKTURNA NAPETOST: razkorak med elementoma družbeno zaželenih ciljev in možnostmi za njihovo doseganje

- **Anomija:** se pojavi zaradi prevelikega poudarjanja vrednot/družbeno zaželenih ciljev, pri čemer nimajo vsi enake možnosti za njihovo doseganje
- anomija izhaja iz frustracij in zmede, ko ljudje ugotovijo, da titega kar so se naučili kot cilj ne moreje doseči na legalen način v skladu z normami
- Merton dokazuje, da je v modernih družbah temeljna vrednota **USPEH:**
 - merilo uspešnosti je količina materialnih dobrin (denar & družbeni prestiž)
 - družbeno sprejemljive poti do uspeha so: samodisciplina, trdo, prizadevno delo, izobraževanje, ambicioznost, dobra služba in prepričanje da po teh poteh lahko vsak uspe toda vsi pripadniki nimajo enakega družbenega položaja-zato nimajo enake možnosti da bi uspeli
- Merton dokazuje, da je normalen odziv nekaterih posameznikov na stanje strukturne napetosti **prilagoditev/adaptacija strukturne napetosti**

☐ **MODELI PRILAGODITVE STRUKTURNE NAPETOSTI:** načini, kako posamezniki usmerjajo svoje ravnanje v skladu s položajem:

	cilj	sredstvo/ možnost	☐ uspešnost	stoj
1. Konformizem:	sprejmejo	sprejemajo sredstvo	vrednote uresničijo na legalen način	višji stoj
2. Inovatorstvo:	sprejmejo	nimajo možnosti	nelegalen način (kraja, goljufigija, prostitucija, mamila)	nižji stoj
3. Ritualizem:	opustijo	nimajo možnosti ker pravila dosledno pošteevajo posledica stroge, uspešne socializacije	ne napredujejo	nižji srednji stoj
4. Ubežništvo:	opustijo	opustijo sredstva	legalen način ni možen, nelegalnega ne zmorejo (se zadrogirajo, zapijejo)	brezdomci
5. Uporništvo:	opustijo	nimajo možnosti	poskušajo na nelegalen način opozarjati na probleme	

ODKLONSKA SUBKULTURA:

- Mertonova je vprašljiva predpostavka vrednotnega konsenza-saj lahko ljudje glede na (etično pripadnost, družbeni razred, starost, spol...) izoblikujejo različne sisteme vrednost

poleg DOMINANTNE KULTURE se tako v družbi oblikujejo tudi nizi SUBKULTUR z alternativnimi vrednotami - **odklonskost je tako rezultat nasprotja, konflikta med dominantno kulturo/vrednotami in subkulturnimi vrednotami**

- Teorije odklonske subkulture: pojasnjujejo razkorak med dominantno kulturo in subkulturami (pojasnjujejo pojave odklonskosti med mladimi moškimi, pripadniki delavskega razreda, pojav mladoletniških združb)

Albert K. Cohen:

- študija "Prestopniški fantje"- razloži prestopništvo, kot reakcijo proti vrednoti uspeha (vrednote: uspeh, individualizem, ssamooblikovanje, dosežki, načrtovanje prihodnosti...)-te vrednote izhajajo iz življ.pogojev&stila premožnega srednjega razreda-vsiljujejo pa se kot spolšne,dominantne vrednote, nedosegljive vsem
- 2 družbena tipa mladostnikov:
 - "fant s kolidža": zadovoljen konformist, vedno v mejah družbeno zaželjenega, odgovoren
 - "fant z uličnega vogala": iz delavskega razreda, šola, starši, mediji-ga silijo v doseganje višjega dr.statusa-mu posredujejo vrednote srednjega razreda, ki pa se zaradi omejenih strukturnih možnosti mladostniku težko dosegljive (šolski sistem prilagojen srednjemu razredu-v šoli neuspešni□ker je šola mehanizem statusnega razvrščanja in družbene promocije, kar pa pri njih ni obetajoče)□STATUSNA FRUSTRACIJA+izguba samozaupanja□naraščujoč odpor do življenjskega stila in vrednot srednjega razreda-oblikovanje nasprotnega/opozicijskega sklopa vrednot-kjer lahko dosežejo potrditev lastne vrednosti in statusa, toda visoko pa vrednotijo nasprotno vrednote srednjega razreda (KRADEJO:toda ne zato, ker bi to potrebovali-ne dosežejo pomembnejše materialne kotisti/ampak s krajo namerno kršijo prepoved srednjega sloja-želijo opozoriti na družbene probleme)

njihovo vedenje sprevača ↓ sistem vrednot srednjega razreda/dominantne vrednote, in je zato z vidika dominantnih vrednot odklonsko

Cohen dokazuje: odklonska subkultura so oblikuje kot posledica zavračanja dominantnih vrednot in norm ter družbenih možnosti za njihovo doseganje

Walter B. Miller:

- različne vrednote in norme družbenih slojev pogojujejo njihove osrednje vrednote (vrednote delavskega razreda: premagovanje težav, žilavost, iznajdljivost, iskanje pustolovščin, vdanost v usodo/fatalizem)-te

vrednote (NE nastanejo kot nasprotje z vrednotami srednjega razreda) nastanejo zaradi opravljanja težkih, rutinskih, fizičnih del, brezposelnosti □ izražanjem teh vrednot posameznik krši norme dominantne kulture-je odklonski, s stališča razreda, ki mu pripada pa je konformen

Miller dokazuje: konflikten odnos med vrednotami dominantne kulture in vrednotami pripadnikov nižjih slojev

OZNAČEVANJE/ETIKETIRANJE in ODKLONSKOST:

Miller: kakor statistični podatki o kriminalu-največ ga je med mladimi moškimi

